

Het wereldwerkgelegenheidsplan

Een internationale recessie heeft de wereld in haar greep. De tweede golf van olieprijsstijgingen in 1979/1980 heeft, evenals de eerste in 1973/1974, ernstige verstoringen teweeggebracht in de internationale conjunctuur. Maar terwijl achteraf gezien de geïndustrialiseerde wereld zich van de eerste schok wonderlijk snel herstelde, laten de kansen voor een spoedige economische heropleving zich nu om verschillende redenen minder gunstig aanzien. Na 1975 sluisden de OPEC-landen in ruil voor een zeer omvangrijke import de oliedollars weer terug naar het westen en bleven zij de economieën van de geïndustrialiseerde landen nieuw leven in, terwijl tegelijkertijd deze landen ook intern een expansief beleid voerden. Thans echter lijken de kansen om langs deze zelfde weg herstel te bereiken, veel kleiner geworden. In de eerste plaats zijn voor sommige OPEC-landen de grenzen in zicht gekomen van wat hun economieën aan import kunnen absorberen, en beginnen zij de politieke en sociale consequenties te vrezen van een al te snelle economische ontwikkeling. In de tweede plaats hebben ook veel westerse landen de limiet bereikt van hun mogelijkheden tot vraagstimulering. Overal zijn de begrotingstekorten reeds tot grote hoogte opgelopen. In vrijwel het gehele OECD-gebied geniet inflatiebestrijding thans de hoogste prioriteit.

Het gevaar dat onder deze omstandigheden dreigt, is dat van een wereldwijde deflatoire spiraal, die de groei en de werkgelegenheid in de verschillende landen steeds verder onder druk zet. Dat gevaar wordt nog versterkt door een steeds openlijker protectionisme dat de stagnatie in de internationale handel nog verergert. Niet alleen de westerse landen worden door deze ontwikkelingen getroffen, in de derde wereld komen zij nog harder aan. De trage groei van de wereldhandel en het toenemend protectionisme dwarsbomen de ontwikkelingslanden rechtstreeks in hun pogingen zich een plaats op de wereldmarkt te veroveren. Bovendien vermindert de recessie de bereidheid in de industriële landen om via directe hulp de derde wereld tegemoet te komen.

Tegen deze achtergrond kan het initiatief van vier vooraanstaande Nederlandse socialistische om een wereldwerkgelegenheidsplan te lanceren (1), alleen maar worden toegejuicht. Door middel van een internationaal gecoördineerde politiek zou kunnen worden geprobeerd de deflatoire tendens te doorbreken. Het patroon van de internationale interdependentie toont aan, dat zo'n politiek in het wederzijdse belang van Noord en Zuid zou kunnen zijn. De gedachte komt naar boven aan het Marshall-plan, dat na de tweede wereldoorlog tot wederzijds voordeel van de VS en Europa de verwoeste economie in de oude wereld een nieuwe, krachtige impuls wist te geven.

Het nieuwe wereldwerkgelegenheidsplan is opgebouwd uit twee elementen: een positieve herstructurering van de industrie in de westerse landen in overeenstemming met comparatieve voordelen en inkomensoverdrachten op grote schaal naar de ontwikkelingslanden, zoals ook voorgesteld in het rapport van de Commissie-Brandt. Op die manier kan een optimale internationale arbeidsverdeling voor de wereld als geheel naderbij worden gebracht en kan mondiaal de werkgelegenheid worden vergroot. De vraag is natuurlijk, hoe die positieve herstructurering van de industrie en die internationale inkomensoverdrachten, die nu *niet* blijken plaats te vinden, door middel van het wereldwerkgelegenheidsplan *wel* tot stand zouden kunnen worden gebracht.

Wie echter in het plan zoekt naar een praktische uitwerking van de goede voornemens, komt van een koude kermis thuis. Het wereldwerkgelegenheidsplan bevat op dat punt niet meer dan een combinatie van algemene uitspraken,

onuitgewerkte ideeën en vage aanbevelingen. In feite is het wereldwerkgelegenheidsplan zelfs helemaal geen plan, maar slechts een pleidooi voor het opzetten van een studie. Vragen die voor het initiëren van een nieuw wereldwerkgelegenheidsbeleid essentieel zijn, blijven geheel onbesproken of worden met een enkel woord afgedaan. Knelpunten waarop zo'n beleid zou kunnen stuiten, worden in het geheel niet signaleerd of met een overdosis optimisme behandeld.

Een van de eerste vragen die men zich stelt, is hoe de optimale internationale arbeidsverdeling er ongeveer zou moeten uitzien. Men kan niet volstaan met te zeggen dat de ontwikkelde landen zich in kennisintensieve activiteiten zouden moeten specialiseren en de ontwikkelingslanden in arbeidsintensieve. Het patroon van de internationale handel tussen ontwikkelde en ontwikkelingslanden blijkt niet volgens zulke simpele wetmatigheden te verlopen (2). Binnen de grenzen van de multinationale onderneming bijvoorbeeld is de overdracht van technologie van ontwikkelde naar ontwikkelingslanden maar een heel klein kunstje.

Maar stel dat de krachten achter deze processen door diepgaande studie zouden worden opgespoord en geobjectiveerd, dan is er nog het protectionisme. De internationale herstructurering wordt belemmerd door alle mogelijke vormen van protectie. Het wereldwerkgelegenheidsplan komt tot de weinig verrassende conclusie dat het protectionisme negatief dient te worden beoordeeld. De vraag waar het om gaat, is natuurlijk hoe de keten van protectionistische maatregelen in tijden van stagnerende economische groei kan worden doorbroken. Daarover laat het rapport ons echter in het ongewisse.

Vervolgens de financiering. Een noodzakelijke voorwaarde voor het welslagen van een wereldwerkgelegenheidsplan is dat ook de dollartegoeden van olielanden op een of andere wijze voor dat doel kunnen worden ingezet. De vraag is hoe dat zou kunnen worden georganiseerd. In het wereldwerkgelegenheidsplan blijft dat vraagstuk echter onaangeroerd. Men rekent op extra middelen van de Wereldbank en het IMF. Aan de hoog opgelopen meningsverschillen tussen een aantal ontwikkelingslanden en deze instellingen wordt dan echter weer geen aandacht besteed.

Interessant zou ook zijn te weten hoe en door wie de plannen zouden moeten worden verwezenlijkt. Het rapport constateert dat de gewenste internationale herstructurering er niet zal komen door de vrije markt alleen. Nodig zijn o.a.: „een internationaal industrieel en investeringsbeleid” en „intergouvernementele controle op het lange-termijn investeringsbeleid van transnationale ondernemingen”. Gelieve te vermelden welke instantie dat zou moeten uitvoeren.

Het wereldwerkgelegenheidsplan lijkt geschreven voor een wereld die wordt geregeerd door goede bedoelingen. Helaas is die wereld niet de onze. Dat is er een vol conflicten en belangentegenstellingen, waarin hoogstens iets kan worden bereikt na moeizaam zoeken naar gemeenschappelijke belangen en minimale consensus. Een wereldwerkgelegenheidsplan zou daar best in kunnen passen. Maar het zoeken moet nog beginnen.

L. van der Geest

1) J. Tinbergen, J. M. den Uyl, J. P. Pronk, W. Kok, *A new world employment plan*, 29 oktober 1980.

2) Zie b.v. B. Herman, *Over de bruikbaarheid van de theorie van de internationale handel voor het beleid*, *ESB*, 25 juni 1980.